

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2026-2\(120\)-62-67](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2026-2(120)-62-67)

УДК 7.01:378.046.4:001.891

Андрій Вікторович Яланський,

професор, професор кафедри живопису та композиції, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ, Україна,
andriyyalanskiy@naoma.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-7771-4309>

Володимир Іванович Харченко,

доцент, доцент кафедри графічного дизайну, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ, Україна,
volodymyr.kharchenko@naoma.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0002-6673-7323>

ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА МИСТЕЦЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРА МИС- ТЕЦТВА: ВІД ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ДО РЕФЛЕКСІЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРАКТИКИ

У статті досліджено проблему визначення статусу мистецького дослідження в системі підготовки докторів мистецтва. Проаналізовано співвідношення творчого проєкту та теоретичної складової, а також суперечності їх представлення й оцінювання. Обґрунтовано доцільність розгляду теоретичної частини як інструмента документування, концептуалізації та рефлексії художнього пошуку. Запропоновано підхід до оцінювання мистецького дослідження, що враховує взаємодію творчої практики, художнього результату та авторської рефлексії.

Ключові слова: мистецьке дослідження, художня практика, творчий проєкт, теоретична складова, художній процес, рефлексія, оцінювання, доктор мистецтва.

Вступ. У сучасній системі підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти посилюється тенденція до уніфікації академічних вимог, передусім щодо форм представлення результатів дослідження. У галузі мистецтва це призводить до перенесення моделей, сформованих у текстоцентричних дисциплінах,

на практики, у яких знання виникає безпосередньо в процесі художньої діяльності та реалізується у візуальних, просторових і матеріальних формах. У наслідок цього виникає суперечність між нормативними вимогами до представлення результатів дослідження та реальною логікою мистецького пошуку.

У межах освітньо-творчих програм ця суперечність набуває особливої актуальності. Здобувачі ступеня доктора мистецтва реалізують масштабні творчі проєкти, робота над якими передбачає тривалий процес експериментування, перегляду рішень, накопичення візуального матеріалу та фіксації етапів художнього пошуку. Водночас теоретична складова здебільшого орієнтується на структуру та логіку дисертацій доктора філософії. Незважаючи на менший обсяг, вона часто відтворює традиційні вимоги академічного письма й лише частково спрямована на осмислення власної художньої практики.

Поєднання цих підходів формує ситуацію подвійної нормативності, за якої художня практика та академічний текст функціонують як паралельні системи діяльності без чітко визначеного співвідношення між ними. За таких умов творчий проєкт — основний результат мистецького дослідження — нерідко розглядається як доповнення до текстової частини, тоді як його оцінювання здійснюється за критеріями, що не повною мірою враховують процесуальний характер художньої роботи, варіативність творчих рішень і значення професійної рефлексії.

Складність проблеми посилюється відсутністю цілісного підходу до визначення функцій теоретичної складової у структурі мистецького дослідження. Практика акредитації освітньо-творчих програм і професійні дискусії щодо підготовки докторів мистецтва демонструють різні підходи до співвідношення творчого та наукового компонентів. Це свідчить про відсутність усталеної моделі мистецького дослідження як особливого типу академічної діяльності, у якому художня практика виступає не ілюстрацією теоретичних положень, а самостійним способом продукування знання.

Практичний досвід реалізації освітньо-творчих програм, зокрема аналіз перших завершених мистецьких досліджень у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури, засвідчує наявність розриву між характером творчої роботи здобувача та формою її текстового представлення. Попри значний обсяг мистецького про-

екту, теоретична складова часто зберігає ознаки традиційного академічного дослідження і лише частково сприяє осмисленню художнього процесу та логіки творчого пошуку.

Проблема полягає не у співвідношенні творчої та наукової складових і не у збільшенні чи зменшенні обсягу тексту. Визначальним є розуміння функціонального призначення теоретичної частини в структурі мистецького дослідження. Невизначеність її ролі призводить до формалізації вимог та ускладнює оцінювання творчого проєкту як цілісного дослідницького результату.

Отже, актуальним є уточнення статусу мистецького дослідження та переосмислення функцій теоретичної складової. Її доцільно розглядати не як скорочений аналог дисертації доктора філософії, а як інструмент документування, концептуалізації та рефлексивного осмислення художнього пошуку, що забезпечує зв'язок між творчою практикою, її результатами та їх академічним представленням.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблема мистецького дослідження сформувалася як окремий напрям міжнародного академічного дискурсу у зв'язку з інституціоналізацією докторських програм у галузі мистецтва. У межах цього напрямку поступово утверджуються концепції, що розглядають художню практику не як ілюстрацію до теоретичного аналізу, а як самостійну форму продукування знання.

Суттєвий внесок у розроблення теоретичних засад мистецького дослідження (*artistic research*) зробили Н. Borgdorff, G. Sullivan, L. Candy та E. Edmonds. У працях Н. Borgdorff підкреслюється втілений характер художнього знання, яке не може бути повністю редюковане до текстової форми [12; 13]. G. Sullivan розглядає художню практику як форму мислення, що реалізується через візуальні та матеріальні структури [21]. У працях L. Candy та E. Edmonds дослідження, засноване на художній практиці (*practice-based research*), визначається як форма дослідження, у якій художній результат є невід'ємною складовою дослідницького процесу [14; 5].

У сучасному академічному дискурсі відсутня єдина термінологічна модель для позначення досліджень, пов'язаних із художньою практикою. Найчастіше використовуються поняття мистецьке дослідження (*artistic research*), дослідження, засноване на художній практиці (*practice-based research*), дослідження, кероване практикою (*practice-led research*), та дослідження творчої практики (*creative practice research*). Ці підходи частково перетинаються за змістом, однак акцентують різні аспекти взаємодії творчої діяльності та дослідницького процесу.

У даній статті мистецьке дослідження розглядається як найбільш широке поняття, що охоплює різні форми дослідницької діяльності, у яких художня практика безпосередньо бере участь у продукуванні знання. Дослідження, засноване на художній практиці, акцентує значення художнього результату як складової дослідницького внеску та форми представлення отриманого знання.

Натомість дослідження творчої практики зосереджується на художній діяльності як середовищі формування, перевірки та осмислення дослідницьких ідей, поєднуючи творчий процес із рефлексивним аналізом його результатів.

Дослідження творчої практики дедалі частіше розглядається як підхід, що дозволяє інтегрувати художню діяльність, творчий результат і рефлексивне осмислення в межах єдиного дослідницького процесу [15; 17–19].

Важливе значення для формування методології мистецьких досліджень мають праці M. Biggs, H. Karlsson, E. Barrett та B. Bolt, у яких обґрунтовується автономність художнього дослідження як специфічної форми академічної діяльності [10; 11]. У межах цих підходів теоретична складова розглядається як спосіб концептуалізації художнього процесу, його методології та культурного контексту.

Сучасний дискурс мистецьких досліджень дедалі більше зосереджується на проблемі співвідношення художньої практики, рефлексії та академічних критеріїв оцінювання. У міжнародному дискурсі наголошується, що мистецьке

дослідження потребує окремих підходів до оцінювання, які враховують динамічний характер творчої діяльності, специфіку художнього результату та форми втіленого знання. У новітніх публікаціях аналізуються моделі оцінювання досліджень творчої практики, у межах яких художній проєкт розглядається як самостійна дослідницька складова, а не як допоміжний матеріал до тексту [17; 18; 22].

У праці M. Murphy практика як дослідження трактується як процес формування знання через художню дію та рефлексію, а не лише через вербальне пояснення результату [19].

Новітні дослідження засвідчують зміщення уваги від дискусій щодо права художньої практики вважатися дослідженням – до питань методології, документування творчого процесу та формування дослідницької ідентичності художника [17; 18; 20; 22]. У цих підходах якість мистецького дослідження пов'язується не стільки з обсягом текстової складової, скільки з її здатністю пояснювати логіку творчого пошуку, фіксувати процес прийняття художніх рішень і розкривати зв'язок між дослідницьким задумом та художнім результатом [17; 18].

Попри значний розвиток теорії мистецьких досліджень, питання їх оцінювання залишається відкритим. Загальноновизнаним є положення про процесуальний характер художньої діяльності, проте універсальні критерії оцінювання досі не вироблені. У сучасних дослідженнях пропонується аналізувати мистецьке дослідження через взаємодію творчої практики, художнього результату та рефлексії автора [15; 17; 18; 21], однак співвідношення цих складових і надалі залишається предметом наукової дискусії.

В українському науковому та освітньому середовищі проблема мистецького дослідження набула особливої актуальності у зв'язку із запровадженням освітньо-творчих програм підготовки докторів мистецтва. Окремі аспекти взаємозв'язку художнього мислення, творчого процесу та формування розкрито у працях О. Федорука, Г. Скляренко та Л. Смирної [4–6], де художня практика розгля-

дається як складна система взаємодії інтелектуальних, культурних і пластичних чинників.

Останні українські дослідження дедалі частіше звертаються до проблем методології мистецького дослідження, адаптації міжнародного досвіду та особливостей функціонування освітньо-творчих програм. Зокрема, О. Безгін та О. Успенська підкреслюють необхідність формування окремого методичного забезпечення підготовки докторів мистецтва, яке враховує специфіку художньої практики та міждисциплінарний характер мистецьких досліджень [1]. Водночас Н. Романенкова, аналізуючи зарубіжний досвід акредитації освітніх програм, звертає увагу на необхідність урахування галузевої специфіки під час формування критеріїв оцінювання та процедур забезпечення якості освіти в різних галузях підготовки [3]. Ці положення є важливими для осмислення особливостей акредитації освітньо-творчих програм та визначення критеріїв оцінювання мистецьких досліджень в українському освітньому просторі.

Проблеми адаптації міжнародних підходів до мистецьких досліджень в українських умовах також висвітлюються у працях українських авторів, присвячених розвитку освітньо-творчих програм і становленню практики підготовки докторів мистецтва [7–9]. Водночас більшість наявних досліджень зосереджується на загальнотеоретичному обґрунтуванні мистецького дослідження або питаннях його інституційного визнання.

Значно менше уваги приділяється співвідношенню творчого проєкту й теоретичної складової в межах освітньо-творчих програм доктора мистецтва, а також впливу цього співвідношення на процедури оцінювання. Недостатньо дослідженим залишається і питання функціонального призначення теоретичної частини мистецького дослідження. Попри появу перших випускників освітньо-творчих програм та накопичення практичного досвіду, механізми взаємодії творчої практики, авторської рефлексії та академічного тексту залишаються недостатньо концептуалізованими.

Таким чином, наявні дослідження створюють теоретичне підґрунтя для розуміння мистецького дослідження як самостійної форми академічної діяльності, проте не дають вичерпної відповіді на питання про функції теоретичної складової у структурі підготовки доктора мистецтва та принципи її оцінювання. Саме ця проблема становить предмет подальшого аналізу в даній статті.

Метою статті є уточнення статусу мистецького дослідження в системі третього рівня вищої освіти через аналіз співвідношення творчого проєкту та теоретичної складової, а також обґрунтування функціонального призначення теоретичної частини як інструменту документування, концептуалізації та рефлексивного осмислення художнього пошуку.

Досягнення цієї мети передбачає: уточнення змісту понять мистецьке дослідження (*artistic research*), дослідження, засноване на художній практиці (*practice-based research*), та дослідження творчої практики (*creative practice research*) у контексті сучасної мистецької освіти; виявлення невідповідності між уніфікованими академічними вимогами та специфікою художньої практики; визначення ролі творчого проєкту як основної форми реалізації мистецького дослідження; аналіз особливостей взаємодії творчої та текстової складових у межах освітньо-творчих програм доктора мистецтва; а також обґрунтування підходу, за яким теоретична частина розглядається не як скорочена версія дисертації доктора філософії, а як складова цілісного мистецького дослідження, спрямована на осмислення й документування творчого процесу.

Особливу увагу приділено аналізу практики реалізації освітньо-творчих програм підготовки докторів мистецтва в Україні та виявленню суперечностей між процесуальним характером художньої діяльності й чинними підходами до оцінювання її результатів. У статті запропоновано підхід до розуміння функцій теоретичної частини мистецького дослідження, відповідно до якого її основне призначення полягає у фіксації логіки творчого пошуку, документуванні етапів формування художнього рішення та їх концептуальному осмисленні.

У роботі також окреслено принципи оцінювання мистецького дослідження, що враховують взаємозв'язок творчого процесу, художнього результату та авторської рефлексії як складових єдиного дослідницького результату.

Виклад основного матеріалу. Проблема мистецького дослідження в системі третього рівня вищої освіти пов'язана не стільки з обсягом вимог, скільки з їхньою методологічною невідповідністю специфіці художньої практики. У сучасній освітній політиці простежується тенденція до відтворення моделі підготовки дослідника, сформованої в межах текстоцентричних дисциплін, із мінімальною адаптацією до мистецьких спеціальностей. Унаслідок цього теоретична частина освітньо-творчого проєкту нерідко будується за зразком дисертації доктора філософії, відрізняючись переважно обсягом тексту, але не своїм функціональним призначенням.

Такий підхід не враховує природи мистецького дослідження, у якому знання формується безпосередньо в процесі творчої діяльності. У міжнародному академічному дискурсі ця позиція обґрунтована в межах концепції мистецького дослідження (*artistic research*), де художній результат розглядається як форма втіленого знання, що не може бути повністю редукована до тексту [12]. Подібну думку розвиває G. Sullivan, визначаючи художню практику як форму мислення, що реалізується через матеріальні та візуальні структури [21]. У такому розумінні текст не передує практиці, а виникає як спосіб її осмислення.

У вітчизняному мистецтвознавстві ця проблематика не сформувалася як окрема методологічна система, проте окремі її аспекти простежуються в дослідженнях художнього процесу та специфіки творчого мислення [4–6]. Зокрема, О. Федорук розглядає художній процес як систему формування, що виникає у взаємодії інтелектуальних і пластичних рішень, а не як реалізацію попередньо сформульованої концепції [6]. Водночас така логіка поки що недостатньо відображена в освітніх вимогах та процедурах оцінювання.

У практиці освітньо-творчих програм це призводить до ситуації, коли

художня діяльність і академічний текст функціонують за різною логікою. З одного боку, здобувач реалізує творчий проєкт, що передбачає тривалий процес пошуку, експериментування та перегляду рішень. З іншого — готує текстову складову, побудовану відповідно до традиційних вимог академічного дослідження. Відсутність органічного зв'язку між цими компонентами нерідко призводить до фрагментації дослідження, коли окремі його результати оцінюються ізольовано, без урахування їх взаємозалежності.

Творчі проєкти формуються як результат тривалого художнього пошуку, що включає зміну початкових задумів, експериментування з матеріалом, уточнення композиційних рішень і поступове формування авторської концепції. Натомість текстова частина переважно відтворює структуру академічного дослідження, орієнтованого на вимоги дисертацій доктора філософії. У таких роботах основна увага приділяється історичним, теоретичним або мистецтвознавчим аспектам проблеми, тоді як безпосереднє осмислення власного творчого процесу залишається обмеженим.

У результаті найбільш унікальна складова мистецького дослідження — процес формування художнього результату — нерідко залишається поза повноцінним аналітичним осмисленням. Творчий проєкт у таких випадках використовується переважно для підтвердження окремих положень тексту, а не розглядається як самостійне джерело дослідницького знання.

Це свідчить не про недостатність наукової складової, а про невизначеність її функцій у структурі мистецького дослідження. Проблема полягає не в посиленні чи послабленні академічних вимог, а у формуванні такої моделі теоретичної частини, яка відповідала б природі художньої практики та забезпечувала її осмислення в дослідницькому контексті.

У сучасних міжнародних дослідженнях дедалі частіше підкреслюється значення рефлексивного письма як інструмента документування творчого пошуку та формування дослідницької позиції художника [18; 20]. У цьому

контексті теоретична частина виконує не лише пояснювальну функцію, а й фіксує логіку прийняття рішень, трансформацію творчого задуму, вплив експерименту на розвиток проєкту та зв'язок між дослідницьким питанням і художнім результатом.

За такого підходу мистецьке дослідження доцільно розглядати як цілісну систему, у якій творчий проєкт, художня практика та рефлексивне осмислення взаємодіють і доповнюють одне одного в межах єдиного дослідницького процесу.

Проблема статусу мистецького дослідження проявляється і на рівні практики акредитації освітньо-творчих програм. Аналіз експертних висновків та професійних обговорень демонструє відсутність узгодженого підходу до визначення ролі теоретичної складової. В одних випадках наголошується на необхідності посилення наукової компоненти, в інших — на потребі більшого врахування специфіки художньої діяльності.

Підготовка докторів мистецтва в Україні здійснюється в межах освітньо-творчих програм, які поєднують творчий проєкт і теоретичну складову. Водночас чинна нормативна база не містить достатньо деталізованих рекомендацій щодо їх функціонального співвідношення та критеріїв оцінювання авторської рефлексії, що залишає значний простір для інтерпретацій на рівні окремих закладів вищої освіти.

Унаслідок цього критерії, сформовані переважно для текстоцентричних дисциплін, застосовуються до практик іншої природи. За таких умов ключовим стає не обсяг наукової складової, а розуміння її функціонального призначення. Без цього будь-яке коригування вимог змінює лише співвідношення між текстом і творчою практикою, не усуваючи проблеми їх змістовної інтеграції.

У цьому зв'язку принципового значення набуває уточнення ролі теоретичної частини. На нашу думку, її доцільно розглядати як інструмент документування, концептуалізації та рефлексивного осмислення художнього пошуку. Її завдання полягає у фіксації логіки творчого процесу, аналізі прийнятих рішень, причин їх трансформації та

осмисленні зв'язку між дослідницьким задумом і художнім результатом.

Такий підхід узгоджується з положеннями дослідження, заснованого на художній практиці (*practice-based research*), та сучасними концепціями дослідження творчої практики (*creative practice research*), у межах яких аналітичний текст виконує передусім рефлексивну функцію і забезпечує зв'язок між творчою діяльністю та її результатом [15; 17; 19; 22]. Йдеться не про опис завершеного твору, а про виявлення механізмів його формування, аналіз творчих рішень, причин їх перегляду та впливу художнього експерименту на розвиток дослідницького задуму.

Це особливо виразно проявляється у форматі творчого проєкту як основної форми реалізації мистецького дослідження. Такий проєкт зазвичай охоплює серію взаємопов'язаних робіт, що формуються поетапно та проходять через стадії уточнення, корекції й переосмислення. Кожен етап передбачає пошук альтернативних рішень та їх поступове узгодження в межах загальної художньої концепції.

Важливу роль у цьому процесі відіграють проміжні перегляди, які дають можливість фіксувати зміни творчого задуму, аналізувати розвиток художнього рішення та простежувати взаємозв'язки між окремими етапами роботи. У межах освітньо-творчих програм, зокрема в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури, такі перегляди фактично виконують функцію дослідницького моніторингу, оскільки дозволяють оцінювати не лише завершений результат, а й логіку його формування.

Практика підготовки докторів мистецтва засвідчує наявність суперечності між процесуальним характером художньої діяльності та способами її академічного представлення. Значна частина творчих рішень, експериментів і трансформацій художнього задуму залишається недостатньо відображеною в теоретичній складовій, що ускладнює цілісне представлення мистецького дослідження як єдиного процесу формування знання.

Така організація роботи сприяє розвитку здатності до усвідомленого аналізу власної художньої практики, уна-

лідок чого рефлексія стає не додатком до творчої діяльності, а одним із механізмів її дослідницького осмислення.

Оцінювання мистецького дослідження також потребує врахування його процесуального характеру. На нашу думку, доцільно розглядати його через взаємодію трьох складових: творчої практики, художнього результату та авторської рефлексії.

Творча практика охоплює систему дій, експериментів і рішень, що визначають розвиток проєкту. Художній результат є матеріалізованим втіленням цієї діяльності, а рефлексія забезпечує можливість її осмислення, пояснення прийнятих рішень і виявлення принципів, які визначали формування творчого задуму.

Визначальним є не ізольований аналіз кожної складової, а рівень їхньої взаємної узгодженості. Художній результат має підтверджувати логіку творчого пошуку, а теоретична частина — розкривати механізми його розвитку та трансформації. Порушення цього зв'язку призводить або до появи формального академічного тексту, не пов'язаного з художньою практикою, або до творчого результату, позбавленого можливості його дослідницького осмислення.

Таким чином, теоретична частина мистецького дослідження потребує не спрощення чи механічного наближення до моделей підготовки доктора філософії, а уточнення власного функціонального призначення. Її основним завданням є документування, концептуалізація та рефлексивне осмислення художнього пошуку. Саме такий підхід дозволяє розглядати мистецьке дослідження як форму продукування знання, що виникає у творчій практиці та набуває академічного осмислення через рефлексію.

Висновки.

Авторський підхід до функціонального призначення теоретичної частини мистецького дослідження.

Проведений аналіз дає підстави розглядати мистецьке дослідження як особливий тип академічної діяльності, у якому знання формується безпосередньо в процесі художньої практики та набуває концептуального осмислення

через рефлексію. Основна проблема сучасних освітньо-творчих програм полягає не в наявності теоретичної складової як такої, а в перенесенні на мистецькі спеціальності моделей дослідження, сформованих у текстоцентричних дисциплінах. Унаслідок цього між творчим проєктом та його аналітичним представленням нерідко виникає змістовний розрив.

Мистецьке дослідження доцільно розглядати як цілісну систему, у якій творчий процес, художній результат і рефлексія утворюють взаємопов'язані складові єдиного дослідницького результату. У такій системі теоретична частина не є автономним науковим текстом, співмірним із дисертацією доктора філософії за логікою побудови та функціями. Її призначення полягає у документуванні, концептуалізації та рефлексивному осмисленні художнього пошуку, аналізі прийнятих рішень, причин їх трансформації та виявленні зв'язку між дослідницьким задумом і творчою практикою.

Відповідно до запропонованого підходу оцінювання мистецького дослідження доцільно здійснювати з урахуванням взаємодії трьох складових: творчої практики, художнього результату та авторської рефлексії. При цьому теоретична складова має оцінюватися не за ступенем наближення до структури класичної дисертації, а за її здатністю:

- документувати та пояснювати логіку художнього пошуку;
- фіксувати етапи формування творчого рішення та причини його трансформації;
- виявляти взаємозв'язок між дослідницьким питанням, художньою практикою та отриманим результатом;
- обґрунтовувати вибір художніх засобів, матеріалів і композиційних рішень;
- забезпечувати критичне осмислення власної творчої діяльності в професійному та культурному контексті.

Практика реалізації освітньо-творчих програм підготовки докторів мистецтва та досвід підготовки здобувачів до захисту свідчать про наявність проблеми інтеграції творчої й теоретичної складових у межах єдиного дослідницького результату. У багатьох випадках значна

частина зусиль здобувача спрямовується на створення тексту, побудованого за логікою гуманітарного дисертаційного дослідження, тоді як істотна частина мистецького знання формується безпосередньо в процесі творчої практики. За таких умов виникає ризик зміщення дослідницької уваги з художнього пошуку на виконання формальних вимог академічного письма.

У зв'язку з цим питання теоретичної складової потребує подальшого методичного та нормативного осмислення. На нашу думку, її обсяг доцільно визначати не лише через формальні кількісні показники, а передусім через здатність виконувати функції документування, концептуалізації та рефлексивного аналізу художнього процесу. Водночас надмірне скорочення текстової частини створює ризик втрати дослідницької аргументації, тоді як її надмірне розширення наближає мистецьке дослідження до моделі текстоцентричної дисертації. З огляду на це перспективним видається визначення для освітньо-творчих програм орієнтовного діапазону обсягу теоретичної складової, співвіднесеного зі специфікою мистецького проєкту та рівнем документування творчого процесу. При цьому такий обсяг має визначатися з урахуванням специфіки мистецького проєкту та супроводжуватися належним документуванням творчого процесу.

Отримані результати дають підстави розглядати теоретичну частину не як допоміжний додаток до творчого проєкту, а як необхідний інструмент академічного представлення мистецького знання.

Перспективи подальших досліджень. Запропоновані положення не претендують на формування універсальної моделі мистецького дослідження, проте можуть бути використані для подальшого вдосконалення освітньо-творчих програм, розроблення критеріїв оцінювання та формування методологічних засад підготовки докторів мистецтва в Україні.

Під час підготовки рукопису автори використовували інструмент ChatGPT (OpenAI) для мовного та стилістичного редагування тексту. Остаточна редакція статті перевірена авторами, які несуть повну відповідальність за її зміст.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Безгін О. І., Успенська О. Ю. Методичне забезпечення вітчизняного мистецько-освітнього простору: досвід підготовки докторів мистецтва. *Культурологічна думка*. 2022. № 22. С. 168–176. DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-22-2022-168-176>.
2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Забезпечення якості вищої освіти в Україні: рекомендації та практики. Київ, 2020.
3. Романенкова Н. О. Акредитація освітніх програм: закордонний досвід. Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (23 червня – 3 серпня 2025 року). Львів : Літа-Прес, 2025. С. 64–67.
4. Скіяренко Г. Я. Сучасне мистецтво України: портрети художників. Київ : ArtHuss, 2018.
5. Смирна Л. В. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві. Київ : Фенікс, 2017.
6. Федорук О. К. Українське мистецтво другої половини ХХ століття: тенденції розвитку. Київ : Основи, 2004.
7. Харченко В., Яланський А., Григорів С., Месюр А. Роль мистецьких досліджень у формуванні сучасного культурного простору. *New Horizons in Scientific Research: Challenges and Solutions* : матеріали 3rd International Scientific and Practical Conference (Marseille, France, March 31 – April 2, 2025). Marseille, 2025. DOI: <https://doi.org/10.70286/EOSS-31.03.2025>.
8. Яланський А., Харченко В., Логінський Я. Український досвід акредитації освітньо-творчих програм доктора мистецтва: перспективи подальшого розвитку artistic research. *Вісник Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*. 2025. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2025-4-17>.
9. Яланський А. В., Соловей О. В. Методологічні підходи до мистецьких досліджень: адаптація міжнародного досвіду для докторів мистецтва в Україні. *Дев'яносто четверті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки* : матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополь, Польща, 25–26 лютого 2025 р.). Львів, 2025. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5188/>.
10. Barrett E., Bolt B. (eds.). *Practice as Research: Approaches to Creative Arts Enquiry*. London : I. B. Tauris, 2007.
11. Biggs M., Karlsson H. (eds.). *The Routledge Companion to Research in the Arts*. London : Routledge, 2011.
12. Borgdorff H. Artistic Research within the Fields of Science. In: *Sensuous Knowledge*. Bergen : Bergen National Academy of the Arts, 2006.
13. Borgdorff H. The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research and Academia. Leiden : Leiden University Press, 2012.
14. Candy L. *Practice Based Research: A Guide*. CCS Report. Sydney : University of Technology Sydney, 2006.
15. Candy L., Edmonds E. *Practice-Based Research in the Creative Arts: Foundations and Futures from the Front Line*. Leonardo. 2018. Vol. 51. № 1. P. 63–69.
16. Elkins J. *Artists with PhDs: On the New Doctoral Degree in Studio Art*. Washington : New Academia Publishing, 2009.
17. Evaluating Creative Practice Research: A New Framework. *Arts and Humanities in Higher Education*. 2026. DOI: <https://doi.org/10.1177/14740222261432260>.
18. Fostering Methodological Literacy and Research Identity in Contemporary Art Higher Degree Research Candidates. *Arts and Humanities in Higher Education*. 2026. DOI: <https://doi.org/10.1177/14740222261449836>.
19. Murphy M. Thinking Again: Scenography as a Resource for Practice as Research in Theatre and Performance. *Interdisciplinary Science Reviews*. 2023. Vol. 48. № 4. P. 628–650. DOI: <https://doi.org/10.1080/03080188.2023.2215024>.
20. Sudirman A. et al. Reinforcing Reflective Practice through Reflective Writing in Higher Education: A Systematic Review. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2024. Vol. 23. № 5. DOI: <https://doi.org/10.26803/ijlter.23.5.24>.
21. Sullivan G. *Art Practice as Research: Inquiry in the Visual Arts*. 2nd ed. Thousand Oaks : Sage Publications, 2010.
22. A Systematic Review of Arts Practice-Based Research Abstracts from Small and/or Specialist Institutions. *Publications*. 2026. Vol. 14. № 1. DOI: <https://doi.org/10.3390/publications14010013>.

References:

1. Bezghin, O. I., & Uspenska, O. Yu. (2022). Metodichne zabezpechennia vitchyznianoho mystetsko-osvitnoho prostoru: dosvid pidhotovky doktoriv mystetstva [Methodological support of the national art educational space: Experience in training Doctors of Arts]. *Kulturolohična dumka*, 22, 168–176. <https://doi.org/10.37627/2311-9489-22-2022-168-176>.
2. Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. (2020). Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity v Ukraini: rekomendatsii ta praktyky [Quality assurance in higher education in Ukraine: Recommendations and practices]. Kyiv.
3. Romanenkova, N. O. (2025). Akredytatsiia osvitnikh prohran: zakordonnnyi dosvid [Accreditation of educational programmes: Foreign experience]. In *Materiialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii* (23 chervnia – 3 serpnia 2025 roku) [Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training Programme] (pp. 64–67). Lviv–Torun : Liha–Pres.
4. Skliarenko, H. Ya. (2018). Suchasne mystetstvo Ukrainy: portrety khudozhnykiv [Contemporary art of Ukraine: Portraits of artists]. Kyiv: ArtHuss.
5. Smyrna, L. V. (2017). Stolittia nonkonformizmu v ukrainskomu vizualnomu mystetstvi [A century of nonconformism in Ukrainian visual art]. Kyiv: Feniks.
6. Fedoruk, O. K. (2004). Ukrainske mystetstvo druhoi polovyny XX stolittia: tendentsii rozvytku [Ukrainian art of the second half of the twentieth century: Development trends]. Kyiv: Osnovy.
7. Kharchenko, V., Yalanskyi, A., Hryhoriev, S., & Mesur, A. (2025). Rol mystetskykh doslidzhen u formuvanni suchasnoho kulturnoho prostoru [The role of artistic research in shaping the contemporary cultural space]. In *New Horizons in Scientific Research: Challenges and Solutions: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference* (Marseille, France, March 31 – April 2, 2025). Marseille. <https://doi.org/10.70286/EOSS-31.03.2025>.
8. Yalanskyi, A., Kharchenko, V., & Lohinskyi, Ya. (2025). Ukrainskyi dosvid akredytatsii osvitno-tvorchykh prohran doktora mystetstva: perspektvyi podalshoho rozvytku artistic research [Ukrainian experience of accreditation of Doctor of Arts educational and creative programmes: Prospects for the further development of artistic research]. *Visnyk Natsionalnoi akademii obrazotvorchoho mystetstva i arkhitektury*, 4. <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2025-4-17>.
9. Yalanskyi, A. V., & Solovei, O. V. (2025). Metodolohichni pidkhody do mystetskykh doslidzhen: adaptatsiia mizhnarodnoho dosvidu dla doktoriv mystetstva v Ukraini [Methodological approaches to artistic research: Adapting international experience for Doctors of Arts in Ukraine]. In *Devianosto chetverti ekonomiko-pravovi dyskusii. Seriia: Sotsialni ta humanitarni nauky: Proceedings of the International Multidisciplinary Scientific Internet Conference* (Lviv, Ukraine–Opole, Poland, February 25–26, 2025). Lviv. Retrieved from <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5188/>.
10. Barrett, E., & Bolt, B. (Eds.). (2007). *Practice as Research: Approaches to Creative Arts Enquiry*. London: I.B. Tauris.
11. Biggs, M., & Karlsson, H. (Eds.). (2011). *The Routledge Companion to Research in the Arts*. London: Routledge.
12. Borgdorff, H. (2006). *Artistic Research within the Fields of Science*. In *Sensuous Knowledge*. Bergen: Bergen National Academy of the Arts.
13. Borgdorff, H. (2012). *The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research and Academia*. Leiden: Leiden University Press.
14. Candy, L. (2006). *Practice Based Research: A Guide*. CCS Report. Sydney: University of Technology Sydney.
15. Candy, L., & Edmonds, E. (2018). *Practice-Based Research in the Creative Arts: Foundations and Futures from the Front Line*. Leonardo, 51(1), 63–69.
16. Elkins, J. (2009). *Artists with PhDs: On the New Doctoral Degree in Studio Art*. Washington: New Academia Publishing.
17. Glisovic, S., & Batty, C. (2026). Evaluating Creative Practice Research: A New Framework. *Arts and Humanities in Higher Education*. <https://doi.org/10.1177/14740222261432260>.

18. Feeney, D., Neville, S., & Ellison, E. (2026). Fostering methodological literacy and research identity in creative-practice HDR education: Insights from a pilot seminar series. *Arts and Humanities in Higher Education*. <https://doi.org/10.1177/14740222261449836>.
19. Murphy, M. (2023). Thinking Again: Scenography as a Resource for Practice as Research in Theatre and Performance. *Interdisciplinary Science Reviews*, 48(4), 628–650. <https://doi.org/10.1080/03080188.2023.2215024>.
20. Sudirman, A., et al. (2024). Reinforcing Reflective Practice through Reflective Writing in Higher Education: A Systematic Review. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 23(5). <https://doi.org/10.26803/ijlter.23.5.24>.
21. Sullivan, G. (2010). *Art Practice as Research: Inquiry in the Visual Arts* (2nd ed). Thousand Oaks: Sage Publications.
22. Broadhead, S., Gonnet, H., & Tsonki, M. (2026). A Systematic Review of Arts Practice-Based Research Abstracts from Small and/or Specialist Institutions. *Publications*, 14(1). <https://doi.org/10.3390/publications14010013>.

Andrii Viktorovych Yalanskyi, Professor, Professor of the Department of Painting and Composition, National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine, andriy.yalanskyi@naoma.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-7771-4309>

Volodymyr Ivanovych Kharchenko, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Graphic Design, National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine, volodymyr.kharchenko@naoma.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0002-6673-7323>

The theoretical component of artistic research in Doctor of Artistic Education: From a text-centered model to reflection on artistic practice

The article examines the problem of defining the status of artistic research within the third level of higher education. This problem arises from the transfer of text-centered research models to fields in which knowledge is generated directly through artistic practice. The study analyses the dual nature of artistic research outcomes, which combine a creative project and a theoretical component, and identifies the contradictions that emerge in their presentation and assessment.

The findings indicate that requirements for the theoretical component, based on doctoral models developed for PhD education, do not fully account for the specific nature of artistic activity and may shift research efforts from creative practice toward compliance with academic writing conventions. It is argued that the defining factor is not the volume of the written text but its functional role within the research structure and its capacity to provide documentation, conceptualization, and reflective interpretation of the artistic process.

Drawing on an analysis of international theoretical approaches to artistic research and on the experience of implementing educational and creative Doctor of Arts programs at the National Academy of Fine Arts and Architecture, the article proposes understanding the theoretical component as a tool for documenting, conceptualizing, and reflecting upon artistic inquiry. In this context, the theoretical component is intended to record the logic of the creative process, the sequence of decision-making, and the reasons behind the transformation of artistic solutions during the development of a creative project.

The article also proposes an approach to assessing artistic research that accounts for the interaction among creative practice, artistic outcomes, and authorial reflection. Within this model, the theoretical component is evaluated primarily according to its ability to explain the logic of artistic inquiry, justify artistic decisions, and reveal the relationship between the research question and the creative outcome. The results of the study may contribute to the further development of educational and creative programs, the refinement of requirements for the theoretical component, and the advancement of the methodology of artistic research in Ukraine.

Keywords: *artistic research, artistic practice, creative project, theoretical component, artistic process, reflection, assessment, Doctor of Arts.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2026 р.

Стаття прийнята до публікації після рецензування 03.05.2026 р.

Стаття опублікована 29.05.2026 р.